

Boşanma ile İlgili Uyum Güçlüğü Çeken Çocuklarda Kişilik Özellikleri ve Benlik Kavramı

Personality Traits and Self-Concept in Children Who Are Experiencing Adjustment Difficulties to Divorce

Yasemin Eroğlu^{ID}, Nursel Topkaya^{ID}

Öz.Bu araştırmanın amacı boşanma ile ilgili uyum güçlüğü çeken çocuklarda boşanmaya uyum, benlik kavramı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda uygun örnekleme yoluyla seçilen anne ve babası boşanmış 147 ilkökul ve ortaokul öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuş ve öğrenciler boşanmaya uyum, benlik saygısı ve kişilik özellikleriyle ilgili ölçme araçlarını cevaplamıştır. Verilerin analizinde Pearson korelasyon ve çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda boşanmaya uyumu yüksek olan öğrencilerin benlik kavramı yüksek bireyler oldukları ve kendilerini endişeli olmayan, sabırsız ve iyi huylu kişilik özelliklerine sahip bireyler olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Okul psikolojik danışmanları boşanmaya uyum güçlüğü çeken ilkökul ve ortaokul öğrencilerine yönelik gerçekleştirecekleri rehberlik ve psikolojik danışmanlık etkinliklerinde öğrencilerin olumlu bir benlik kavramı geliştirmelerine yardımcı olacak etkinlikler gerçekleştirerek öğrencilerin boşanmaya uyum güçlüklerini azaltmalarına yardımcı olabilir.

Anahtar Kelimeler.Boşanmaya uyum, benlik kavramı, kişilik özellikleri, ilkökul ve ortaokul öğrencileri.

Abstract.The purpose of this study is to investigate the relationships between divorce adjustment, self-concept, and personality traits. In line with this purpose, the participants were selected using convenience sampling and consisted of 147 elementary and middle school students. They completed questionnaires related to divorce adjustment, self-concept, and personality traits. Data analysed with Pearson correlation and multiple regression analysis. Study results showed that students with high divorce adjustment are more likely to have high self-concept and rate themselves as impatient, good tempered and non-anxious. School counselors may help students from divorced families to reduce difficulties in adapting to divorce by helping them to develop positive self-concept in guidance and psychological counseling activities for elementary and middle school students who are experiencing adjustment difficulties in divorce.

Keywords.Divorce adjustment, self-concept, personality traits, and primary and secondary school students.

Yasemin EROĞLU

Bafra İsmail Ahıskalı Mesleki Eğitim Merkezi, Samsun, Türkiye
e-mail: yasemineroglu847@gmail.com

Nursel TOPKAYA (Sorumlu Yazar)

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun, Türkiye
e-mail: nursel.topkaya@omu.edu.tr

Not. Bu araştırma, Doç. Dr. Nursel Topkaya danışmanlığında Yasemin Eroğlu tarafından OMÜ Evlilik ve Aile Danışmanlığı Tezsiz Yüksek Lisans Programında hazırlanan dönem projesinin kapsamlı bir şekilde genişletilmiş ve revize edilmiş halidir.

Geliş / Received: 9 Mart/March 2018
Düzeltilme / Revision: 15 Nisan/April 2018
Kabul / Accepted: 27 Mayıs/May 2018

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turk Psychological Counseling and Guidance Association
Genel Merkez / Central Office

Her geçen yzyılda toplumların genel yapısında, işleyişinde ve işlevselliğinde değişiklikler meydana gelmektedir. Aile yapısındaki değişimlerde bu değişikliklerden biridir. Aile yapısında meydana gelen değişimler çocukları doğrudan etkilemektedir. Çocukların sağlıklı bir sosyal, duygusal ve psikolojik gelişim göstermelerinde ailenin önemi büyüktür. Ancak, son yıllarda boşanma sayısı giderek artmaktadır. Örneğin, Türkiye’de boşanma sayısı yıldan yıla değişmekle birlikte son on beş yılda sürekli bir şekilde artmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TİİK) verilerine göre 2016 yılında gerçekleşen boşanma sayısı 2001 yılıyla kıyaslandığında yaklaşık olarak % 72.92 oranında yükselmiştir. Aynı zamanda TİİK verileri boşanmanın tüm evlilik sürelerinde (1 yıldan daha azdan 26 yıl ve üzeri değişen) yaygın bir problem olduğunu göstermektedir. Yurtdişında gerçekleştirilen araştırmalarda benzer şekilde yaklaşık olarak her on çocuktan dördünün yetişkinliğe ulaşmadan ailelerinin boşandığını göstermektedir (Tartari, 2015).

Türk hukuk doktrinde boşanma, eşler arasındaki birlikteliğin kanun tarafından öngörülen bir nedene dayalı olarak mahkeme kararıyla sona erdirilmesi olarak tanımlanmaktadır (elikel, 2012). Boşanma kararı verilmesinde; bazı araştırmacılar geçen yaşta evlenmek (erken evlilik), geçen yaşta aşık olma durumu (olumsuzlukları görmeme), eğitim düzeyinin düşük olması, ya da yükselmesi, yoğun iç yaşamı, çocukların sorumluluklarını yerine getirmekle ilgili güçlükler ve bunlara bağlı olarak çiftlerin yaşadığı stres, aile büyüklerinin evlilik birlikteliğinde söz haklarının olduğunu düşünmeleri ve karar vermeleri, geniş aile biçimindeki yaşam biçimi gibi nedenleri ön plana çıkarmaktadır (Hortaşcu, 1991; Sucu, 2007). Ancak günümüzde, boşanmaların eşlerle ilgili olan karmaşık fiziksel, sosyal ve duygusal etmenlerin bir sonucu olarak meydana gelen karmaşık bir olgu olduğu düşünülmektedir.

Boşanmanın nedenlerinin neler olduğu konusunda araştırmacılar görüş birliği içerisinde olmamasına rağmen, yapılan araştırmalar tutarlı bir biçimde boşanmanın çocukluk, geenlik ve yetişkinlik yıllarında aile bireyleri üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler üzerinde genel olarak uzlaşmaktadır (Albertini ve Dronkers, 2009; Amato, 2000, 2014; Amato ve Keith, 1991; Babalis, Tsoli, Nikolopoulos ve Maniatis, 2014; Bernardi ve Radl, 2014; Bierman, Fazio ve Milkie, 2006; ivitci, ivitci ve Fiyakalı, 2009; Demir-Dağdas, Isik-Ercan, Intepe-Tingir ve Cava-Tadık, 2018; Ghler ve Garriga, 2013; Lansford, 2009; Nazlı, 2009; zgiiven, Ekici, Argun ve Dilek, 2014; Riggio, 2001, 2004;

Riggio ve Valenzuela, 2011; Størksen, Røysamb, Moum ve Tambs, 2005; Tartari, 2015). Nazlı'nın (2009) aktardığı bir araştırmaya göre, boşanmış bireylerin evli bireylerle karşılaştırıldığında üç ila beş kat arasında ruh sağlığı bozuklukları gösterme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Babalis ve diğerleri (2014) okul öncesi çocuklar üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, anne babası boşanmış çocukların, çekirdek ailelerdeki çocuklarla karşılaştırıldığında davranış problemleri ve okul performansında belirgin farklılıklar olduğunu ve boşanmanın çocuklarının duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyebileceğini bildirmiştir. Lansford (2009) boşanmanın çocukların kısa ve uzun vadeli uyumuna etkisini incelediği literatür taraması sonucunda, boşanmış aile çocuklarının içe yönelim ve dışa yönelim sorunları, sosyal ilişkilerde problemler ve düşük akademik başarı riskiyle karşı karşıya kalabileceklerini bildirmiştir. Demir-Dagdas ve diğerleri (2017) çocuklarda boşanma deneyimi yaşamayan çocukların aile ilişkilerinde ve eğitsel kazanımlarında sorunlar yaşamalarına ve boşanmanın çocuklarda ruh sağlığı problemlerine neden olabileceğini belirtmektedir. Bernardi ve Radl (2014) boşanmanın çocukların uzun vadeli eğitsel kazanımlarına etkisini incelediği on dört ülkeyi kapsayan araştırmasında, boşanmış aile çocuklarının üniversiteyi bitirme olasılıklarının birlikte yaşayan aile çocuklarından belirgin bir şekilde daha düşük olduğunu bulmuştur.

Gerçekleştirilen karşılaştırmalı araştırmalarda ise, boşanmış aile çocuklarının, normal ailelerde yetişen çocuklarla kıyaslandığında kendi davranışlarını daha olumsuz bir şekilde değerlendirdikleri, daha düşük bilişsel becerilere sahip oldukları, daha yoğun kaygı yaşadıkları, sosyal destek algılarının daha düşük olduğu bildirilmiştir (Amato, 2000; Amato ve Keith, 1991; Özgüven, 2001; Özgüven ve diğerleri, 2014). Amato ve Keith, (1991) tarafından gerçekleştirilen bir meta analiz çalışmasında ise, boşanmış aile çocuklarının, diğer çocuklarla karşılaştırıldığında, daha fazla üzüntülü, öfkeli, endişeli, değersizlik hissi yaşayan ve genel olarak ayrılma kaygısı yüksek çocuklar olduğu bildirilmiştir. Anne babası boşanmış ergenlerle gerçekleştirilen araştırmalarda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin, Çivitci ve diğerleri (2009) parçalanmış ailelerde yetişen ergenlerin, parçalanmamış ailelerde yetişen ergenlerle karşılaştırıldığında daha fazla yalnızlık düzeyine ve daha düşük yaşam doyumuna sahip olduğunu bulmuştur. Størksen ve diğerleri (2005) boşanma olayı yaşamış ergenler ile boşanma olayı yaşamamış ergenlerle gerçekleştirdikleri dört yıllık boylamsal bir araştırmada, boşanmadan sonraki yıllarda boşanmış aile çocuğu olan ergenlerde, boşanma olayı yaşamış ergenler ile karşılaştırıldığında, daha yüksek kaygı ve

depresyon, daha düşük öznel iyi oluş, daha düşük benlik saygısı ve daha fazla okul problemleri yaşadığını bulmuştur. Boşanma deneyimi yaşamış genç yetişkin üniversite öğrencileri ile yaşamamış öğrencileri karşılaştıran bir araştırmada ise, Riggio ve Valenzuela (2011) boşanmanın sağlıklı baba çocuk ilişkileriyle ilişkili olduğunu bulmuştur. Başka bir araştırmada, Riggio (2001) çocukluk ya da ergenlik yıllarında boşanma deneyimi yaşamış yetişkinlerin, yetişkinlik yıllarında çocuklara karşı daha az olumlu duygular beslediğini bulmuştur. Sonuç olarak, boşanmış ve boşanmamış bireyleri karşılaştıran araştırmalar boşanmış çocukların ruh sağlığı problemleri, eğitsel kazanımlar ve sosyal ilişkilerde problemler yaşayabileceğini göstermektedir.

Araştırmalar, tutarlı bir şekilde boşanmanın çocuklar üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu göstermesine rağmen, bazı araştırmacılar her boşanma sonucunda çocukların olumsuz etkileneceği sonucu çıkarılmaması gerektiğini belirtmektedir (Nazlı, 2009; Özgüven, 2001; Özgüven ve diğerleri, 2014). Bu araştırmacılara göre, ebeveynlerini her istediği zamanda yanında veya yakınında bulamayan çocuk, kendi problemlerinin çözümü için daha çok çaba sarf edecek, olumsuz deneyimlerinden ders çıkaracak, benzer hatayı yapmayacak, akranlarından daha önce olgunlaşarak, karar verme becerilerini geliştirebilecektir. Bu araştırmacılara göre aynı zamanda, her boşanma olayı çocuklarda olumsuzluklarla ilişkili değildir. Çocukların yaşadığı boşanma olayıyla ilgili olumsuzluklarda kişisel faktörler, çevresel faktörler, aile tutumları gibi etmenler etkili olmaktadır. Bu araştırmacılara göre, çocuğun yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, o güne kadar aile içinde yaşadıkları, anne babanın meslek durumu, çocuğun ilişkilere ve olaylara bakış açısı gibi etmenler çocuğun boşanma karşısındaki davranış ve tutumlarını ve boşanmaya uyumunu etkilemektedir (Nazlı, 2009; Özgüven, 2001; Özgüven ve diğerleri, 2014).

Çocuğun boşanmaya uyumunu etkileyebilecek değişkenlerden biride çocukların benlik kavramıdır. Benlik kavramı, Delamater ve Myers'e (2011) göre kişinin kendisi hakkında organize ettiği düşünceleridir. Bu düşünceler, kişinin yaşantılarına dayalı olarak kendisi hakkında yaptığı genellemeleri, sosyal kimlik algısını ve kişisel niteliklerini oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalar olumsuz benlik kavramına sahip bireylerin depresyon, yalnızlık, intihar, çocuk suçluluğu, madde kötüye kullanımı gibi bir dizi istenmeyen ruh sağlığı problemleriyle karşı karşıya kalabileceğini, diğer taraftan olumlu benlik kavramına sahip bireylerin kişilerarası ilişkilerinin, başa çıkma becerilerinin ve akademik başarılarının daha iyi olduğunu göstermektedir (Denissen, Zarrett ve Eccles, 2007; Donnellan,

Trzesniewski, Robins, Moffitt ve Caspi, 2005; Haney ve Durlak, 1998; Huang, 2011; Marsh, Dowson, Pietsch ve Walker, 2004; Pietsch, Walker ve Chapman, 2003; Robins, Hendin ve Trzesniewski, 2001). Benlik kavramı zaman içerisinde değişim gösteren dinamik bir yapı olduğundan (Shavelson, Hubner ve Stanton, 1976), boşanma gibi stresli yaşam olayları çocukların benlik kavramı gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.

Araştırmanın Gereği ve Önemi

Yapılan araştırmalarda boşanmış aile çocuklarıyla, boşanmamış aile çocukları sıklıkla karşılaştırılmış ve boşanmış aile çocuklarının okul öncesi dönemden yetişkinlik yıllarına kadar bir dizi duygusal, sosyal ve ruh sağlığı problemiyle karşı karşıya kalabileceği görülmüştür (Amato, 2014). Aynı zamanda bu araştırmalar boşanmış aile çocuklarının öznel iyi oluş düzeylerinin daha düşük olabileceğini göstermektedir (Çivitci ve diğerleri, 2009; Storksken ve diğerleri, 2005). Dahası, boşanmış aile çocuklarının okulda davranış problemleri sergiledikleri, akranları ve ebeveynleriyle çatışma yaşadıkları ve kendilerine bakış açılarının aileleriyle birlikte yaşayan çocuklara göre daha olumsuz olduğu bulunmuştur (Babalis ve diğerleri, 2014; Demir-Dagdas ve diğerleri, 2017; Riggio, 2001, 2004; Riggio ve Valenzuela, 2011). Bu nedenle, boşanmış aile çocuklarının ruh sağlığıyla ilişkili olabilecek değişkenlerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi bu çocuklara yönelik kapsamlı müdahale programlarının geliştirilmesine yardımcı olmanın yanı sıra bu çocuklar üzerinde boşanmanın oluşturduğu olumsuz etkilerin kanıt temelli müdahale programlarının geliştirilmesine yardımcı olarak okul psikolojik danışmanları tarafından daha etkili bir şekilde azaltılmasında faydalı olabilir. Aynı zamanda, yukarıda sözü edilen araştırmalar boşanmış aile bireylerini boşanmamış benzer özelliklere sahip bireylerle karşılaştırmışlardır. Ancak boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyumu arttıran ve azaltan faktörlerin neler olduğunu inceleyen sınırlı sayıda araştırma mevcuttur.

Türk toplumu özelinde değerlendirildiğinde, boşanmış anne ve babalar sıklıkla dışlanmakta ve toplum tarafından damgalanmaktadır. Boşanmış anne herhangi bir geliri yoksa sıklıkla baba evine dönmekte ve yaşamını burada devam ettirmektedir. Boşanmış ailelerde sıklıkla çocuklar anneleriyle birlikte yaşamaktadır. Bu durum çocuğun anneye yönelik baskılara ve dışlama davranışlarına şahit olmasına ve annenin yaşadığı güçlükleri içselleştirmesine neden olabilmektedir (Yavuzer, 2003). Bu nedenle, boşanma olayı çocuğun

benlik kavramında olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Ancak ülkemizde boşanmış aile çocukları veya ergenlerin benlik kavramının incelendiği sınırlı sayıda araştırma mevcuttur (Kurt, 2013) ve boşanmış aile çocuklarıyla ve ergenlerle gerçekleştirilen araştırmaların büyük bir kısmı ise boşanmış aile çocuklarının benlik kavramının boşanmamış aile çocuklarıyla karşılaştırıldığı araştırmalardır (Altuntaş, 2012; Çağlar, 2018; Tekin, 2017; Yılmaz, 2011). Benzer bir durum boşanmış ailelerin çocuklarının kişilik özelliklerinin incelendiği araştırmalar için de geçerlidir. Ulaşılabilen Türk psikoloji alan yazınında, boşanmış aile çocuklarında boşanma sonrası uyumun kişilik özellikleriyle ilişkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, bu araştırmadan elde edilecek bulgular boşanmış ailelerin çocuklarında hangi kişilik özelliklerinin boşanmaya uyumla ilişkili olabileceğinin belirlenmesine ve benlik kavramının boşanmaya uyumu artıran ya da azaltan bir etmen olup olmadığı hakkında faydalı bilgiler sunabilir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmanın amacı boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyum, benlik saygısı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağdaki problem cümlesi ifade edilmiştir.

1. Boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyum, benlik kavramı ve kişilik özellikleriyle ilişkili midir?

Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesi doğrultusunda incelenen alt problemler aşağda ifade edilmiştir.

1. Boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyum benlik kavramlarıyla ilişkili midir?
2. Boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyum hangi kişilik özellikleriyle ilişkilidir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Bu araştırma, boşanmış aile çocuklarında boşanma sonrası uyumla ilişkili değişkenlerin incelendiği kesitsel bir araştırmadır (L. Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Bu araştırma türünde belirli bir zaman aralığında, belirli bir örnekleme var olan durum ya da değişkenler arasındaki geçici ilişkiler betimlenilmeye çalışılır ve araştırmaya konu olan birey ya da duruma herhangi bir müdahalede bulunulmaz. Bu araştırmada boşanmış aile çocuklarında boşanma sonrası uyumla benlik kavramı ve kişilik özelliklerinin ilişkisi herhangi bir müdahalede bulunulmadan betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenini boşanma sonrası uyum oluştururken, bağımsız değişkenlerini benlik kavramı ve kişilik özellikleri oluşturmaktadır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Samsun ilinde uygun örnekleme yoluyla belirlenen anne ve babası kanunen boşanmış 147 (87 kadın, 60 erkek) ilk ve ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Uygun örnekleme yöntemi olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden biridir. Bu örnekleme türünde araştırmacılar bilgi sahibi olmak istediği evreni temsil eden katılımcıları belirlerken maliyet, zaman, örnekleme kolay ulaşılabilirlik gibi araştırmanın gerçekleştirilmesini kolaylaştıracak faktörleri dikkate alır (L. Cohen ve diğerleri, 2007). Araştırmacılar, ilk olarak Milli Eğitim Bakanlığı Bafra İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinleri alarak bu ilçedeki ilkokul ve ortaokullara devam eden boşanmış aile çocuklarını tespit etmiştir. İkinci aşamada, veri toplama araçları rehber öğretmeni olan okullarda, boşanmış aile çocuklarına rehber öğretmenler tarafından, rehber öğretmeni olmayan okullarda birinci araştırmacı tarafından uygulanarak araştırma grubu oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin boşanmaya uyum düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Boşanmaya Uyum Envanteri (Portes, Lehman ve Brown, 1999) ve benlik kavramı düzeyleri Piers-Harris Benlik Kavramı Ölçeği (Piers, 1969) ve kişilik özellikleri ise kapsamlı bir kişilik özellikleri listesi aracılığıyla belirlenmiştir. Aşağıda ölçeklerin psikometrik özelliklerine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Envanteri (ÇİBUE): Öğrencilerin boşanmaya uyum düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Portes ve diğerleri (1999) tarafından geliştirilen ÇİBUE kullanılmıştır. ÇİBUE'nin Türk kültüründe uyarlama çalışmaları ve psikometrik özellikleri Arifoğlu, Şanlı-Richard, Razi ve Öz (2010) tarafından 9 ila 12 yaşları arasında değişen boşanmış aile çocuklarıyla gerçekleştirilmiştir. Orijinal ölçek çocukların boşanmaya uyumu a) çocuğun çatışma ve kötü uyumu, b) çocuğun depresyon ve anksiyetesi, c) çocuğun sosyal desteği ve d) boşanmanın çocuk tarafından çözümü alt boyutlarından oluşmaktadır. Ancak, Türk kültüründe gerçekleştirilen temel bileşenler analizi sonucunda boşanmanın çocuk tarafından çözümü alt boyutunun işlevsel olmadığı ve ölçeğin çocuğun çatışma ve kötü uyumu, çocuğun depresyon ve anksiyetesi, çocuğun sosyal desteği alt boyutlarından oluştuğu görülmüştür (Arifoğlu ve diğerleri, 2010). Daha ayrıntılı bir şekilde ifade edilecek olursa, Arifoğlu ve diğerleri (2010) gerçekleştirdikleri temel bileşenler analizi sonucunda çocuğun çatışma ve kötü uyumu alt boyutunun madde faktör yük değerleri .21 ile .72 arasında değişen on maddeden oluştuğu, çocuğun depresyon ve anksiyetesi alt boyutunun .20 ile .68 arasında değişen madde faktör yük değerlerine sahip yedi maddeden, çocuğun sosyal desteği alt boyutunun ise .38 ile .70 arasında madde faktör yük değerlerine sahip beş maddeden oluştuğu bildirilmiştir. Aynı zamanda Arifoğlu ve diğerleri (2010) tarafından ölçeğin ölçüt geçerliliği çalışmasında ölçek toplam puanlarının benlik algısı ve sosyal destek puanlarıyla pozitif yönde ilişki gösterdiği bildirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin olarak ise Arifoğlu ve diğerleri (2010) ölçek alt boyutlarının Cronbachalpha iç tutarlılık katsayılarının .63 (çocuğun sosyal desteği) ile .77 (çocuğun çatışma ve kötü uyumu) arasında değiştini ve ölçeğin tamamının iç tutarlılığının ise .70 olduğu bildirilmiştir. ÇİBUE dört hafta arayla uygulanması sonucu elde edilen test tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .67 olarak bildirilmiştir. ÇİBUE alt boyutları ayrı ayrı ya da toplam puan alınarak değerlendirilebilmektedir (Arifoğlu ve diğerleri, 2010). Bu araştırmada öğrencilerin boşanma sonrası genel uyum düzeylerinin belirlenmesi amaçlandığından ÇİBUE toplam puanları kullanılmıştır. Ancak ölçeğin dokuzuncu maddesi bireylerin boşanma sonrasında kardeşleriyle olan uyumunu değerlendirmeye yöneliktir ve kardeşi olmayan katılımcılar tarafından değerlendirilmesi mümkün olmadığından boş bırakılmıştır. Bu nedenle ölçekte bu madde değerlendirmeye alınmamıştır. Katılımcılar her bir ÇİBUE maddesine katılma derecelerini Kesinlikle katılmıyorum'dan (1) Kesinlikle katılıyorum'a (5) uzanan seçeneklerden birini

işaretleterek belirtmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar bu araştırma için 21 ila 105 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması bireylerin boşanma sonrası uyumunun yüksek olduğunu göstermektedir. ÇİBUE'den örnek bir madde "Bazen annemle babamın yaşadığı sorunların benden kaynaklandığını düşünüyorum." şeklindedir. ÇİBUE' nin bu çalışma için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı (Cronbachalpha) .79 olarak hesaplanmıştır.

Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği (PHÇİBKÖ): Öğrencilerin benlik kavramı düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Piers (1969) tarafından geliştirilen PHÇİBKÖ kullanılmıştır. Ölçeğin Türk kültüründe uyarılma çalışmaları, geçerliliği ve güvenilirliği Çataklı ve Öner (1986) ve Öner (1996) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek çocukların benlik kavramlarını zekâ ve okul durumu, davranış, bedensel görünüm, gözde olma, kaygı ve mutluluk boyutlarında ölçmektedir. Ölçek alt boyutları ayrı ayrı ya da toplam puan alınarak değerlendirme yapılabilmektedir. Bu çalışmada öğrencilerin bir bütün olarak benlik kavramı düzeylerinin belirlenmesi amaçlandığından toplam puanlar kullanılmıştır. PHÇİBKÖ 80 maddeden oluşmakta olup, katılımcılar ölçek ifadelerine katılma derecelerini Evet ya da Hayır cevabı vererek belirtmektedir. Ölçekte 44 madde tersten kodlanmaktadır. Tersten kodlanan maddeler yeniden kodlandıktan sonra puanlama yapılmakta ve ölçekten alınabilecek puanlar 0 ila 80 arasında değişmektedir. Ancak ölçekte iki madde (31. ve 70.) bireylerin kardeşleriyle olan ilişkilerini değerlendirmeye yönelik koşullu sorulardır ve kardeşi olmayan öğrenciler tarafından bu durumu değerlendirmeleri mümkün olmadığından cevaplanmamış ve boş bırakılmıştır. Bu nedenle ölçeğin değerlendirilmesinde bu iki madde kullanılmamıştır. Ölçekten alınabilecek puanlar bu araştırma için 0 ila 78 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması bireylerin olumlu bir benlik kavramına sahip olduğunu göstermektedir. Ölçekten örnek bir madde "Akıllıyım." şeklindedir. Ölçeğin bu çalışma için hesaplanan Kuder-Richardson-20 iç tutarlılık katsayısı .87'dir.

Kişilik Özellikleri Listesi: Öğrencilerin kişilik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla 150 olumlu ve olumsuz kişilik özelliğinden oluşan bir liste hazırlanarak öğrencilere uygulanmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği tarih itibarıyla, ulusal psikoloji alan yazınında 9-12 yaş aralığındaki çocukların kişilik özelliklerinin belirlenmesinde kullanılacak geçerliliği ve güvenilirlik çalışmaları gerçekleştirilmiş bir ölçme aracına rastlanmamıştır. Kişilik özellikleri listesinin oluşturulmasında daha önce farklı araştırmacılar tarafından grup

rehberliği etkinliklerinde kullanılan kişilik özellikleri formlarından yararlanılmıştır (Erkan, 2006; Morganett, 1994). Öğrencilerden kendilerine uygun olan kişilik özelliklerini işaretlemeleri istenmiştir. Öğrencilerin işaretledikleri kişilik özellikleri 1, işaretlemedikleri kişilik özellikleri sıfır olarak kodlanarak öğrencilerin kişilik özellikleri belirlenmiştir. Araştırmanın amacı öğrencilerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin boşanma sonrası uyumla ilişisini belirlemek olduğundan, bu yaklaşım kullanılarak hangi kişilik özelliği ya da özelliklerinin boşanma sonrası uyumu olumlu ya da olumsuz etkilediği belirlenebilmiştir. Kişilik listesinden örnek kişilik özellikleri ‘‘alışkan, zeki, kötümser, neşeli, uyumlu, unutkan’’ Őeklinindedir.

İşlem

Araştırmaya konu olan veriler 2014-2015 eğitim ğretim yılı içerisinde toplanmıştır. Verilerin toplanması için Milli Eğitim Mdrlğnden gerekli izinleri alınmasını takiben, Samsun İli Bafra ilçesinde okullara resmi yazı gönderilerek okullarda yer alan boşanmış aile çocukları tespit edilmiştir. İkinci aşamada, rehber ğretmeni olan okullarda rehber öğretmenlerin yardımıyla, rehber ğretmeni olmayan okullarda Milli Eğitim Bakanlığında rehber ğretmen olarak görev yapmakta olan birinci araştırmacı tarafından veri toplama araçları öğrencilere uygulanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı yasaların verdiği yetkiler ve ilgili yönetmelikler gereği ilkokul ve ortaokullarda gerçekleştirilecek araştırma ve uygulama faaliyetlerinden sorumlu olduğundan ve gerekli araştırma izinleri uygulama gerçekleştirilmeden önce Bafra İlçe Milli Eğitim Mdrlğnden alındığından, ayrıca öğrencilerin velilerinden ya da vasilerinden veri toplama araçlarını uygulamak için izin alınmamıştır. Ancak, veri toplama araçları uygulanmadan önce öğrencilere araştırmaya katılımın gönüllü olduğu, veri toplama araçlarına verilen cevapların gizli kalacağı, araştırmanın herhangi bir aşamasında hiçbir yaptırma uğramadan araştırmadan çekilebilecekleri hakkında bilgi verilmiş ve rızaları yazılı olarak alınmıştır. Öğrencilere veri toplama araçlarının uygulanmasını takiben psikolojik yardıma ihtiyaı olduğu düşünülen öğrencilere rehber ğretmeni olan okullarda rehber ğretmen tarafından psikolojik yardım sağlanması ve gerekli olması durumunda yönlendirme yapılması istenmiş, rehber ğretmeni olmayan okullarda birinci araştırmacı tarafından psikolojik yardım sağlanmıştır. Uzun süreli psikolojik yardım alması gerektiği düşünülen öğrencilere ise rehber ğretmen olmayan okullarda Bafra Rehberlik ve Araştırma Merkezine ya da psikiyatri servislerine birinci araştırmacı tarafından yönlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Uygulamalar

yaklaşık olarak dört ay sürmüştür. Araştırmayı katılmayı reddeden bir öğrenci olmamıştır. Öğrenciler veri toplama araçlarını yaklaşık olarak 30 dakikada cevaplamıştır.

Verilerin Analizi

Tüm istatistiksel analizler Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Programı (SPSS) versiyon 23 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizlere hazırlanması için sırasıyla, verilerin doğruluğu, kayıp değerler, aykırı değerler, uygun olan analize bağlı olarak normallik, doğrusallık, hata dağılımlarının normalliği, hataların sabitliği (heteroscedasticity) ve çoklu bağlantılık varsayımları incelenmiştir. Verisetindeki en küçük ve en büyük değerlerin ve frekans dağılımlarının incelenmesi sonucunda, verisetinde tüm değerlerin beklenen değer aralıklarında olduğu görülmüştür. Veri setinin incelenmesi sonucunda, ÇİBUE'nin tamamına yakınına cevaplamayan iki, PHÇİBKÖ'nin büyük bir kısmını cevaplamayan üç katılımcı tespit edilerek veri setinden çıkarılmıştır. Daha sonra sınırlı sayıda kayıp değere sahip katılımcılara beklenti-maksimizasyon algoritması kullanılarak veri atama işlemi gerçekleştirilmiştir ve sonrasında atama yapılan değerlerin en yakın tamsayıya yuvarlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Örneğin, beklenti-maksimizasyon algoritması tarafından 2.43 olarak atanan değer katılımcıların 2.43 cevabını vermeleri mümkün olmadığından en yakın tam sayı olan 2'ye yuvarlanmıştır. Kayıp değer atama işlemi gerçekleştirilmeden önce kayıp değerlerin dağılımının %0 ile % 3.4 arasında değiştiği görülmüştür. Ancak verilerin tamamen seçkisiz dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Little (1988)'ın testi sonucunda verilerin tamamen seçkisiz dağıldığı görülmüştür (Little's $\chi^2(9097) = 2303.95, p = 1.00$). Bu nedenle ortalama değer atama, medyan değer atama, regresyona dayalı veri atama, beklenti-maksimizasyon algoritması kullanma gibi farklı değer atama yöntemleri ya da kayıp değerlerin iptalinin istatistiksel analiz sonuçları üzerinde belirgin bir etkisi yoktur (Tabachnick ve Fidell, 2012). Aynı zamanda veri setinde kayıp değerler %5 ve altında olduğunda farklı kayıp değer atama işlemleri benzer sonuçlar verme eğilimindedir (Tabachnick ve Fidell, 2012). Veri setindeki aykırı değerleri belirleyebilmek amacıyla ÇİBUE ve PHÇİBKÖ puanları standardize edilmiş z-değerlerine dönüştürülmüştür. Verisetinde z-değerlerinin incelenmesi sonucunda tek değişkenli aykırı değere rastlanmamıştır (Field, 2013). Pearson korelasyon katsayısı ve çoklu regresyon analizi varsayımları Ho (2013)'nun önerileri doğrultusunda incelenmiş ve

karşılandığı görülmüştür. Kişilik testinde çok sayıda sıfat yer aldığından Bulgular bölümünde sadece anlamlı ilişki gösteren sıfatlar rapor edilmiştir.

Araştırmacılar istatistiksel analiz sonuçlarının etki büyüklüğü tahminleriyle birlikte verilmesini önermektedir (Levine, 2013). Etki büyüklüğü en basit anlamıyla elde edilen sonuçların pratikte ne kadar anlamlı olduğu hakkında bilgi sağlamaktadır. Korelasyon katsayısında sıklıkla kullanılan etki büyüklüğü r değeriye, çoklu regresyon analizinde etki büyüklüğü açıklanan varyans oranı başka bir ifadeyle R^2 değeridir. Bu değerler, Cohen (1992) tarafından önerilen etki büyüklüğü sınıflandırmaları kullanılarak değerlendirilmiştir. Cohen'e (1992) göre .10 ila .29 arasındaki korelasyon değerleri düşük, .30 ila .49 arasındaki korelasyon değerleri orta, .50 ve üzeri korelasyon değerleri ise yüksek düzeyde etki büyüklüğünü göstermektedir. Aynı zamanda R^2 değerinde .02 ila .12 arasındaki değerler düşük, .13 ila .25 arasındaki değerler orta, .26 ve üzeri değerler yüksek düzeyde etki büyüklüğünü göstermektedir. Tüm istatistiksel analizlerde .05 hata payı üst sınır olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1'de bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturan boşanmış aile çocuğı olan ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma kapsamına giren boşanmış aile çocuğı olan ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri

	<i>n</i>	%
Cinsiyet		
Kadın	87	59.2
Erkek	60	40.8
Yaş		
9	37	25.2
10	52	35.4
11	33	22.4
12	25	17.0
Sınıf Düzeyi		
3.sınıf	13	8.8
4. sınıf	61	41.5
5. sınıf	41	27.9

6.sınıf	32	21.8
Kiminle yaşıyor		
Anne	91	61.9
Baba	29	19.7
Diğer	27	18.4
Kardeş sayısı		
Kardeşi yok	44	29.9
1	57	38.8
2 ve daha fazla	46	31.3

Not. N= 147.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmanın çalışma grubunu 87 (%59.2) kız ve 60 (%40.8) erkek olmak üzere 147 ilkökul ya da ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Öğrencilerin yaşları 9 ila 12 arasında değişmekte olup ortalama yaşları 10.31’dir (S.S: 1.03). Sınıf düzeyi açısından ise öğrencilerin büyük bir kısmı dördüncü sınıf öğrencisi olup (%41.5, $n= 61$), bu öğrencileri sırasıyla beşinci sınıf (%27.9, $n= 41$), altıncı sınıf (%21.8, $n= 32$), ve üçüncü sınıf öğrencileri (%8.8, $n= 13$) takip etmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı anneleriyle (%61.9, $n= 91$) birlikte yaşarken, bu öğrencileri babalarıyla birlikte yaşayan (%19.7, $n= 29$) ve anne ve babaları dışında diğer akrabalarının (%18.4, $n= 18$) yanında yaşayan öğrenciler takip etmektedir. Son olarak, öğrencilerin büyük bir kısmı tek kardeşe sahipken (%38.7, $n= 57$), bu öğrencileri iki ve daha fazla kardeşe sahip öğrenciler (%31.3, $n= 46$) ve kardeşi olmayan öğrenciler takip etmektedir (%29.9, $n= 44$). Tablo 2’de araştırma kapsamında ele alınan ve boşanma sonrası uyumla ilişki gösteren kişilik özellikleri ve benlik kavramı arasındaki ilişki görülmektedir.

Tablo 2. Değişkenler arasındaki Pearson korelasyon katsayıları ve değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. ÇİBUE									
2. PHÇİBKÖ	.27**								
3. Endişeli	-	-.21*							
	.26**								
4. İyi huylu	.18*	.13	.27**						
5. Kibirli	-	-.08	.25**	.07					
	.23**								

6. Kindar	-.16*	-.15	.09	-.03	.12				
7. Sabırlı	-.16*	.17*	.08	.23**	.04	-.09			
8. Vicdansız	-.21*	-.20*	.00	-.02	.16	-.05	.00		
9. Zorba	-.20*	-.21*	.06	-.10	.08	.14	-.06	.39*	
Ortalama	70.42	55.52	.33	.56	.10	.05	.67	.04	.03
Standart Sapma	14.08	9.97	.47	.50	.30	.23	.47	.20	.16

Not.ÇİBUE:Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Envanteri, PHÇİBKÖ: Piers-Harris Çocuklar İçin Benlik Kavramı Ölçeği, ÇİBUE ve PHÇİBKÖ puanlarının kişilik özellikleriyle ilişkisi (3-9 arasındaki değişkenler) aynı zamanda nokta çift serili korelasyon katsayısına eşittir. Kişilik özelliklerinin (3-9 arasındaki değişkenler) birbirleriyle ilişkileri aynı zamanda phikorelasyon katsayısına eşittir. $p < .05^*$, $p < .01^{**}$.

Tablo 2’de görüldüğü gibi boşanmaya uyum puanları benlik kavramı ($r = .27$, $p < .01$) ve iyi huylu olma ($r = .18$, $p < .05$) kişilik özellikleriyle düşük düzeyde pozitif yönde ilişkilirken, endişeli ($r = -.26$, $p < .01$), kibirli ($r = -.23$, $p < .01$), kindar ($r = -.16$, $p < .05$), sabırlı ($r = -.16$, $p < .05$), vicdansız ($r = -.21$, $p < .05$), zorba ($r = -.20$, $p < .05$) kişilik özellikleriyle düşük düzeyde negatif yönde ilişkilidir.Boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyumunun kişilik özellikleri ve benlik kavramı tarafından ne düzeyde yordandığını belirleyebilmek amacıyla çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen regresyon analizine ilişkin değişim istatistikleri Tablo 3’de, regresyon analizi sonuçları ise Tablo 4’de görülmektedir.

Tablo 3. Boşanmaya uyum yordanan değişkenine ilişkin değişim istatistikleri

Model	R	R ²	Düz. R ²	TSH	Değişim İstatistikleri				
					ΔR^2	ΔF	sd ₁	sd ₂	P
Model 1	.53	.28	.24	12.27	.28	6.78	8	138	.001*

Not.* $p < .001$, TSH: Tahminin Standart Hatası, sd: Serbestlik Derecesi.

Tablo 4. Boşanmaya uyum yordanan değişkenine ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Katsayılar	t	P
	B	SH	β		
Model 1 (Sabit)	62.09	6.38		9.74	.001***
Benlik Kavramı	.23	.11	.16	2.06	.046*
Endişeli	-6.89	2.30	-.23	2.88	.005**
İyi Huylu	7.68	2.21	.27	3.48	.001***
Kibirli	-6.18	3.52	-.13	1.76	.081
Kindar	-7.09	4.63	-.12	1.53	.128
Sabırlı	-7.25	2.25	-.24	3.22	.002**
Vicdansız	-9.82	5.74	-.14	1.71	.089
Zorba	-4.87	6.94	-.06	-0.70	.484

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Boşanmış aile çocuklarında boşanmaya uyumunun kişilik özellikleri ve benlik saygısı tarafından ne düzeyde yordandığını belirleyebilmek amacıyla geliştirilen modelin anlamlı olduğu görülmüştür ve model yüksek düzeyde etki büyüklüğüne sahiptir ($F(8, 138) = 6.78, p < .001, R = .53, R^2 = .28, R^2_{düz} = .24$). Tablo 4'de görüldüğü gibi boşanma sonrası uyumu benlik kavramı ($\beta = .16, t(138) = 2.06, p < .05$) ve iyi huylu olma ($\beta = .27, t(138) = 3.48, p < .001$) kişilik özellikleri pozitif yönde yordarken, endişeli bir kişiliğe sahip olma ($\beta = -.23, t(138) = 2.88, p < .01$) ve sabırlı bir kişiliğe sahip olma ($\beta = -.24, t(138) = 3.22, p < .01$) negatif yönde yordamaktadır. Kindar ($\beta = -.12, t(138) = 1.53, p > .05$), kibirli ($\beta = -.13, t(138) = 1.76, p > .05$) ve zorba ($\beta = -.06, t(138) = .70, p > .05$) kişilik özellikleri boşanmaya uyumun anlamlı birer yordayıcısı değildir. Başka bir ifadeyle, bu örnekleme boşanmayı uyumu yüksek olan boşanmış ilköğretim ve ortaokul öğrencilerinin benlik kavramı yüksektir ve kişilik özelliklerini iyi huylu, sabırsız ve endişeli olmayan bireyler olarak değerlendirmektedir.

TARTIŞMA

Boşanma çoğu çocuk için oldukça stres yaratan bir olaydır (Aggarwal, Prabhu, Anand ve Kotwal, 2007). Boşanmanın getireceği endişe ve kaygılar, belirsizlikler ve güvensizlikle baş etmeye çalışan çocukta, bu süreci kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörlerin neler olduğunun bilinmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmada ilkokul ve ortaokula devam etmekte olan boşanmış aile çocuklarında boşanma sonrasına uyum, benlik saygısı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Boşanmış aile çocuklarının ve ergenlerin karşılaştırıldığı ve boşanmış aile çocuklarının ve ergenlerin boşanmış aile çocuklarından daha düşük genel benlik kavramı ve benlik algısına sahip olduğunu gösteren daha önceki araştırmalardan farklı olarak (Alparslan, 2016; Altuntaş, 2012; Bynum ve Durm, 1996; Çağlar, 2018; Yılmaz, 2011), bu araştırmada boşanmış ilk ve ortaokul öğrencilerinde benlik kavramının boşanma sonrası uyumla ilişkisi incelenmiş ve bu örnekleme olumsuz bir benlik kavramına sahip olan öğrencilerin boşanma sonrası uyum düzeylerinin düşük, olumlu bir benlik kavramına sahip öğrencilerin ise boşanma sonrası uyumlarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar alan yazınında daha önce boşanmış aile çocukları ve ergenlerde gerçekleştirilen sınırlı sayıda araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Örneğin, Arifoğlu ve diğerleri (2010) tarafından 9-12 yaş aralığındaki boşanmış aile çocukları üzerinde gerçekleştirilen araştırma da benzer şekilde olumlu benlik kavramına sahip öğrencilerin boşanmaya uyum ve sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Kurt (2013) anne babası boşanmış ergenlerde genel benlik kavramının psikolojik stres belirtileriyle negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Aynı zamanda, Amato ve Keith (1991) tarafından gerçekleştirilen meta-analiz çalışmasında da bireylerin öznel iyi oluş ve benlik saygısının boşanma sonrası uyumla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Kişinin benlik kavramı sosyal, aile, akademik, fiziksel ve kendine ilişkin genel değerlendirmelerini içermektedir (Şahin, 2018). Olumlu benlik kavramına sahip olan bireyler arkadaşlık ilişkileri iyi, kendine ilişkin pozitif düşüncelere sahip olan, fiziksel yönden kendini beğenen ve akademik olarak kendilerini başarılı olarak algılayan bireyler olma eğilimindedir (Bracken ve Susan, 2003). Bu nedenle, aile hayatında meydana gelen ani değişikliklere uyum sağlamaları daha kolay olabilir. Böylelikle boşanmanın olumsuz etkileriyle daha kolay başa çıkabilirler ve bu durum hayatlarını belirgin bir şekilde olumsuz etkileyebilir.

Bu araştırmada aynı zamanda boşanma sonrası uyum güçlüğü çeken öğrencilerin kendilerini endişeli, kötü huylu ve sabırlı bireyler olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Literatürde boşanmış bireylerde kişilik özellikleri ve boşanma sonrası uyumun incelendiği ulusal bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak, Altuntaş, (2012) boşanmış aile çocuğu olan ergenlerin anksiyete düzeylerinin boşanmamış aile çocuklarından anlamlı bir şekilde yüksek

olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde, Çağlar (2018) çocuk ve ergen psikiyatri kliniğine başvuran boşanmış aile çocuklarının depresyon ve kaygı düzeylerinin boşanmamış aile çocuklarından anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu bulmuştur. Boşanma sonrası uyumun düşük kaygı ve depresyonla ilişkili olduğu bilinmektedir (Portes ve diğerleri,1999). Bu bağlamda boşanmaya düşük düzeyde uyum gösteren bireylerin geleceğe ilişkin daha yoğun bir kaygı yaşamaları ve kendilerini kaygılı bireyler olarak değerlendirmeleri beklenebilir. Aynı zamanda bu araştırma sonucunda, boşanmış aile çocuklarının kendilerini kötü huylu çocuklar olarak değerlendirdikleri bulunmuştur. Alan yazınında kişinin kendisinin ya da başka birinin davranışları hakkında anlam verme süreçleri atıf olarak isimlendirilmektedir (Kızılgın ve Dalgın, 2012). Atıf kuramları içerisinde en çok kabul gören kuramlardan birisi Heider'in Nedsenel Yükleme Teorisidir. Bu teoriye göre insanlar davranışların nedenlerini bireysel ya da çevresel faktörlere yükleme eğilimindedir. Eğer kişi olayların nedenlerini çevresel faktörlere yüklerse davranışın olumlu olumsuz etkilerinden kendini sorumlu tutmaz. Eğer kişi davranışı kişisel faktörlere (kendine) yüklerse bu davranıştan kendini sorumlu tutabilir (Kağıtçıbaşı, 2013). Boşanma olayı, çocuğun kendi dışında gelişen bir olay olmasına rağmen, ebeveynlerin gerçekleştirdikleri bu davranışın sorumluluğunu çocuk kendine yüklerse, boşanmaya uyum güçlüğü çeken çocuk boşanmanın bir sebebi olarak kendisini görme eğiliminde olabilir. Bu nedenle çocuklar boşanmanın sorumlusu olarak kendilerini görebilirler ve bu şekilde kendilerini değerlendirebilirler. Son olarak, boşanmaya uyum güçlüğü çeken çocuklar kendilerini sabırlı bireyler olarak değerlendirmiştir. Boşanma olayı çocukların ve ergenlerin hayatlarını belirgin bir şekilde etkileyen stresli bir yaşam olayıdır (Aggarwal ve diğerleri, 2007). Boşanmadan sonraki süreçte anne ya da babanın yokluğundaki yeni hayata uyum sağlama çabaları çoğu boşanmış aile çocuğu için güç bir süreçtir ve bu süreç çocukların üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemini sergilemesini gerektiren, başka bir ifadeyle sabırlı olmalarını gerektiren bir süreç olabilir. Boşanmaya uyum güçlüğüne çocuğunu anneyle veya babayla yüksek düzeyde yaşadığı çatışmaları, çocuğun yüksek düzeyde kaygı ve stres belirtileri yaşamasını ve çocuğun düşük düzeyde sosyal destek algısını içeren bir süreç olduğu dikkate alındığında (Portes ve diğerleri,1999), boşanmaya uyum güçlüğü çeken çocuklar kendilerini bu zor duruma katlanan sabırlı bireyler olarak değerlendirebilir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, bu araştırma Orta Karadeniz Bölgesinde bir ilçenin ilkokul ve ortaokullarına devam etmekte olan sınırlı sayıda 9 ile 12 yaş aralığındaki anne babası boşanmış ilkokul ve ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle dış geçerliliği düşüktür. Çünkü 9-12 yaş aralığındaki boşanmış aile çocuklarının boşanmaya uyum güçlükleri değerlendirmeleri farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin boşanmaya uyum güçlükleri değerlendirmelerinden, benlik kavramlarından ve kişilik özelliklerinden farklılık gösterebilir. İkincisi bu araştırma da kesitsel bir araştırma deseni kullanılmıştır. Kesitsel araştırma desenleri çalışma yapılan grubun genel karakteristik özelliklerini belirleme, incelenen değişkenler arasındaki geçici ilişkileri ortaya çıkarma ve olası risk ve koruyucu faktörler hakkında bilgi sağlayan araştırma desenleri olmalarına rağmen (L. Cohen ve diğerleri, 2007), bulgular arasında neden sonuç ilişkisi kurulamaz. Örneğin, bu araştırmada düşük benlik saygısına sahip olma boşanmış aile çocuklarında uyum güçlüğünün nedenidir şeklinde bir çıkarımda bulunulamaz. Üçüncüsü, bu araştırmada öğrencilerin boşanmaya uyum düzeyleri, benlik kavramı ve kişilik özellikleri öz bildirim tarzı ölçekler aracılığıyla toplanmıştır. Öz bildirim tarzı ölçekler orta yol cevap verme, sosyal beğenilirlik gibi bir dizi genel metot yanlılığına neden olabilir (Podsakoff, MacKenzie, Lee ve Podsakoff, 2003). Bu araştırmada katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutularak öz bildirim tarzı ölçekleri kullanmaktan kaynaklanabilecek bir dizi genel metot yanlılığı önlenmeye çalışılmasına rağmen (Podsakoff ve diğerleri, 2003), farklı kaynaklarından bilgiler sağlanarak (örn., öğretmen, yakın arkadaşlar) ilerleyen araştırmalarda bu araştırma bulgularının geçerliliği incelenebilir. Aynı zamanda bu araştırma da ÇİBUE'nin bir, PHÇİBKÖ kardeşlerle ilişkileri değerlendirmesini gerektiren iki maddesi çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin çoğunun kardeşi olmadığından değerlendirilememiştir.

Sonuç olarak, bu araştırmada boşanmış ilkokul ve ortaokul öğrencilerinde boşanmaya uyum, benlik kavramı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda boşanmaya uyum güçlüğünün öğrencilerin benlik kavramı ve endişeli, sabırlı ve kötü huylu kişilik özellikleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Okul psikolojik danışmanları boşanmaya uyum güçlüğü çeken ilkokul ve ortaokul öğrencilere yönelik gerçekleştirecekleri rehberlik ve psikolojik danışmanlık etkinliklerinde öğrencilerin olumlu bir benlik kavramı ve kişilik geliştirmelerine yardımcı olacak etkinlikler gerçekleştirerek öğrencilerin boşanmaya uyum güçlüklerini azaltmalarına yardımcı olabilir.

Yazarlar Hakkında / About Authors

Yasemin Eroğlu. Lisans eğitimini Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programında, yüksek lisans eğitimini ise yine aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Evlilik ve Aile Danışmanlığı Tezsiz Yüksek Lisans Programında tamamlamıştır. Şu anda Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Samsun/Bafra İsmail Ahıskalı Mesleki Eğitim Merkezi'nde rehberlik öğretmeni olarak çalışmaktadır. İlgili alanları arasında çocuklar ve ruh sağlığı bulunmaktadır.

She completed her undergraduate education in OndokuzMayis University, Faculty of Education in Guidance and Psychological counseling program. She also holds a master's degree in Marriage and Family Counseling at the Social Sciences Institute of the same university. She is currently working as a school counselor at Samsun/Bafra İsmail Ahıskalı Vocational Training Center affiliated to the Ministry of National Education. Her areas of interest include children and mental health.

Nursel Topkaya. Lisans eğitimini Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programında, yüksek lisans eğitimini ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programında ve doktora eğitimini Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık doktora programında tamamlamıştır. Şu anda Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında Doç. Dr. öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Uzmanlık alanları arasında ruh sağlığı, damgalama ve psikolojik yardım alma niyeti yer almaktadır.

She completed her undergraduate education at Ege University, Faculty of Education, Department of Guidance and Psychological Counseling. She received her master's degree in METU Graduate School of Social Sciences Guidance and Psychological Counseling Master Program. Then, she completed her PhD at Ege University Graduate School of Social Sciences, Guidance and Psychological Counseling program. Currently, she is working in OndokuzMayis University Faculty of Education Department of Guidance and Psychological Counseling as Assoc. Dr. Her areas of expertise include mental health, stigmatization, and intention to seek psychological help.

Yazar Katkıları / Author Contributions

YE ve NT birlikte araştırmayı tasarlamıştır. YE verilerin toplanmasında, giriş ve tartışma kısmının yazımında yer almıştır. NT araştırmanın yöntem ve bulgular kısmının tamamını yazmıştır aynı zamanda giriş ve tartışma kısmına eklemeler

yaparak çalışmanın revizyonlarını gerçekleştirmiştir. YE ve NT çalışmanın son halini okuyarak mutabakata varmış ve makaleye son şekli verilmiştir.

YE and NT designed the research together. YE performed data collection, and drafted the introduction, and discussion sections of the manuscript. NT conducted the data analysis, wrote the method and findings section of the manuscript, and revised the introduction and discussion sections. Finally, NT critically reviewed the manuscript. All authors approved the final manuscript as submitted.

ıkar atışması / Conflict of Interest

“Yazarlar tarafından ıkar atışmasının olmadığı rapor edilmiştir.”

No conflict of interest has been reported by the authors.

Fonlama / Funding

“Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.”

No research fund was received.

Etik Bildirim / Ethical Standards

Bu araştırma Helsinki Deklerasyon’u erevesince gerekleştirilmiştir. Gönüllü olan katılımcılardan veri toplanmıştır ve veri toplama işleminden önce katılımcıların yazılı rızası alınmıştır.

This study has been conducted in accordance with the Helsinki Declaration. Data were collected from the volunteer participants and written assent of the children was obtained before the data collection process.

ORCID

Yasemin Eroğlu <http://orcid.org/0000-0003-2875-259X>

Nursel Topkaya <http://orcid.org/0000-0002-8469-9140>

KAYNAKÇA

- Aggarwal, S., Prabhu, C. H., Anand, L. C. A. ve Kotwal, L. C. A. (2007). Stressful life events among adolescents: The development of a new measure. *Indian Journal of Psychiatry*, 49(2), 96-102.
- Albertini, M. ve Dronkers, J. (2009). Effects of divorce on children's educational attainment in a Mediterranean and Catholic society. *European Societies*, 11(1), 137-159. doi:10.1080/14616690802248042
- Alparslan, N. (2016). *Anne babası boşanmış ergenlerin benlik saygısı ve okula bağlılık düzeylerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Altuntaş, G. (2012). *Boşanmış ebeveynler ile boşanmamış ebeveynlerin lise birinci, ikinci, üçüncü sınıflarında okuyan çocuklarının sürekli öfke ve öfke ifade tarzı, benlik saygısı ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1269-1287. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
- Amato, P. R. (2014). The consequences of divorce for adults and children: An update. *Društvena istraživanja - Časopis za opću društvenapitanja*, 1, 5-24.
- Amato, P. R. ve Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26-46. doi:10.1037/0033-2909.110.1.26
- Arifoğlu, B., Richard, N., Razi, G. ve Öz, F. (2010). Çocuklar için boşanmaya uyum envanteri geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 121-127.
- Babalıs, T., Tsoli, K., Nikolopoulos, V. ve Maniatis, P. (2014). The effect of divorce on school performance and behavior in preschool children in Greece: An empirical study of Teachers' views. *Psychology*, 5(1), 20. doi:10.4236/psych.2014.51005
- Bernardi, F. ve Radl, J. (2014). The long-term consequences of parental divorce for children's educational attainment. *Demographic Research*, 30(61), 1653-1680. doi:10.4054/DemRes.2014.30.61
- Bierman, A., Fazio, E. M. ve Milkie, M. A. (2006). A multifaceted approach to the mental health advantage of the married: Assessing how explanations vary by outcome measure and a married group. *Journal of Family Issues*, 27(4), 554-582. doi:10.1177/0192513X05284111
- Bracken, B. A. ve Susan, M. (2003). Positive self-concept: An equal opportunity construct. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 103-121. doi:10.1521/scpq.18.2.103.21859
- Bynum, M. K. ve Durm, M. W. (1996). Children of divorce and its effect on their self-esteem. *Psychological Reports*, 79(2), 447-450. doi:10.2466/pr0.1996.79.2.447
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159. doi:10.1037/0033-2909.112.1.155
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (Sixth edition.). London: Routledge.

- Çağlar, E. (2018). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran, ebeveynleri boşanmış olan ve olmayan çocukların ruhsal sorunlar, psikolojik sağlamlık, öz-kavramı ve ebeveyn kabul / reddi açısından ve annelerinin benlik saygısı ve algılanan sosyal destek açısından karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çataklı, M. ve Öner, N. (1986). Çocuklarda öz kavramı ölçeği: Piers-Harris Ölçeği'nin bir çeviri ve güvenilirlik çalışması. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 85–100.
- Çelikel, S. (2012). *Çocuk haklarına dair uluslararası sözleşmeler ışığında boşanmanın çocuklara ilişkin hukuki sonuçları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Çivitci, N., Çivitci, A. ve Fiyakalı, C. (2009). Anne-babası boşanmış ve boşanmamış olan ergenlerde yalnızlık ve yaşam doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 493–525.
- Delamater, J. D. ve Myers, D. J. (2011). *Socialpsychology* (Seventh edition.). California: WadsworthCengage Learning.
- Demir-Dagdas, T., Isik-Ercan, Z., Intepe-Tingir, S. ve Cava-Tadik, Y. (2018). Parentaldivorceandchildrenfromdiversebackgrounds: Multidisciplinaryperspectives on mentalhealth, parent–childrelationships, andeducationalexperiences. *Journal of Divorce&Remarriage*, 59(6), 469-485. doi:10.1080/10502556.2017.1403821
- Denissen, J. J. A., Zarrett, N. R. ve Eccles, J. S. (2007). I liketo do it, I'm able, and I know I am: Longitudinalcouplingsbetween domain-specificachievement, self-concept, andinterest. *Child Development*, 78(2), 430–447. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01007.x
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E. ve Caspi, A. (2005). Low self-esteem is relatedtoaggression, antisocialbehavior, anddelinquency. *PsychologicalScience*, 16(4), 328–335. doi:10.1111/j.0956-7976.2005.01535.x
- Erkan, S. (2006). *Örnek grup rehberliği etkinlikleri* (8. baskı.). Ankara: Pegem Akademi.
- Field, A. P. (2013). *Discoveringstatisticsusing IBM SPSS statistics* (4. bs.). London: Sage.
- Gähler, M. ve Garriga, A. (2013). Has theassociationbetweenparentaldivorceandyoungadults' psychologicalproblemschangedover time?:EvidencefromSweden, 1968-2000. *Journal of FamilyIssues*, 34(6), 784–808. doi:10.1177/0192513X12447177
- Haney, P. ve Durlak, J. A. (1998). Changing self-esteem in childrenandadolescents: A meta-analyticalreview. *Journal of Clinical Child Psychology*, 27(4), 423–433. doi:10.1207/s15374424jccp2704_6
- Ho, R. (2013). *Handbook of univariateandmultivariate dataanalysiswith IBM SPSS* (Second edition.). Boca Raton ; New York: ChapmanandHall/CRC.
- Hortaşcu, N. (1991). Evlilik ve boşanma nedenlerine verilen önemi etkileyen faktörler olarak değerlendirmeye yaklaşımı, cinsiyet ve medeni durum. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 35-40.
- Huang, C. (2011). Self-conceptandacademicachievement: A meta-analysis of longitudinal relations. *Journal of School Psychology*, 49(5), 505–528. doi:10.1016/j.jsp.2011.07.001
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). *Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Kitabevi.

- Kızgın, Y. ve Dalgın, T. (2012). Atfetme teorisi: Öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını değerlendirmedeki atfetme farklılıkları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15), 61–77.
- Kurt, T. (2013). *Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: yılmazlığın aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Lansford, J. E. (2009). Parentaldivorceandchildren'sadjustment. *Perspectives on PsychologicalScience*, 4(2), 140–152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x
- Little, R. J. A. (1988). A test of missing completely at random form ultivariate data with missing values. *Journal of the American Statistical Association*, 83(404), 1198–1202. doi:10.1080/01621459.1988.10478722
- Marsh, H. W., Dowson, M., Pietsch, J. ve Walker, R. (2004). Whymulticollinearity matters: A reexamination of relationsbetween self-efficacy, self-concept, andachievement. *Journal of EducationalPsychology*, 96(3), 518–522. doi:10.1037/0022-0663.96.3.518
- Morganett, R. S. (1994). *Skillsforliving: groupcounselingactivitiesforelementarystudents*. Champaign, Illinois: ResearchPress.
- Nazlı, S. (2009). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öner, N. (1996). *Piers-Harris'in çocuklar için öz kavram ölçeği el kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özgüven, İ. E., Ekici, G., Argun, N. ve Dilek, N. (2014). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Nobel.
- Piers, E. V. (1969). *Manual forthePiers-Harris children's self conceptscale: Theway I feelaboutmyself*. Nashville, Tenn.:CounselorRecordingsandTests.
- Pietsch, J., Walker, R. ve Chapman, E. (2003). Therelationshipamong self-concept, self-efficacy, andperformance in mathematicsduringsecondaryschool. *Journal of EducationalPsychology*, 95(3), 589–603. doi:10.1037/0022-0663.95.3.589
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J.-Y. ve Podsakoff, N. P. (2003). Commo method biases in behavioralresearch: A criticalreview of the literaturean drecommended remedies. *Journal of AppliedPsychology*, 88(5), 879–903. doi:10.1037/0021-9010.88.5.879
- Portes, P. R., Lehman, A. J. ve Brown, J. H. (1999). The Child Adjustment Inventory: Assessingtransition in childdivorceadjustment. *Journal of Divorce&Remarriage*, 30(1–2), 37–45. doi:10.1300/J087v30n01_03
- Riggio, H. R. (2001). Relations between parental divorce and thequality of adults iblin grelationships. *Journal of Divorce & Remarriage*, 36(1–2), 67–82. doi:10.1300/J087v36n01_04
- Riggio, H. R. (2004). Parentalmaritalconflictanddivorce, parent-childrelationships, socialsupport, andrelationshipanxiety in youngadulthood. *PersonalRelationships*, 11(1), 99–114.

- Riggio, H. R. ve Valenzuela, A. M. (2011). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, and social support among Latino-American young adults. *Personal Relationships*, 18(3), 392-409. doi:10.1111/j.1475-6811.2010.01305.x
- Robins, R. W., Hendin, H. M. ve Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: Construct validation of a single-item measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(2), 151-161. doi:10.1177/0146167201272002
- Serin, N. ve Öztürk, S. (2007). Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri. *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(2), 117-128.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J. ve Stanton, G. C. (1976). Self-concept: Validation of construct interpretations. *Review of Educational Research*, 46(3), 407-441. doi:10.2307/1170010
- Størksen, I., Røysamb, E., Moum, T. ve Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: A longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, 28(6), 725-739. doi:10.1016/j.adolescence.2005.01.001
- Sucu, İ. (2007). Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri: Sakarya ili örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Şahin, E. (2018). *Akılci duygusal davranışci yaklaşıma dayalı bir psikoeğitim programının ergenlerin benlik algısına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2012). *Using multivariate statistics* (6. bs.). Harlow, Essex: Pearson Education.
- Tartari, M. (2015). Divorce and the cognitive achievement of children. *International Economic Review*, 56(2), 597-645. doi:10.1111/iere.12116
- Tekin, H. H. (2017). *Ebeveyni boşanmış ergenler ile ebeveyni birlikte yaşayan ergenlerin benlik saygularının, iletişim becerilerinin ve baş etme yollarının karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Türkarşlan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(3), 99-108.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye'de boşanma ve sebepleri. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(28), 59-81.
- Yılmaz, N. D. (2011). *Çatışma yaşayan ve boşanmış ailelerin ilköğretim çağındaki 7-12 yaş çocuklarının benlik alguları ve kaygı düzeyleri açısından çatışma yaşamayan ailelerinin çocuklarıyla karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Extended Abstract

Introduction: The concept of family (parenthood) has taken its place in every society from the past to the present. The family is a social cluster which is based on an emotional attachment, including vital characteristics for its members and a framework of solidarity that can not be passed on to others. The general structure and functioning of societies are changing in every passing century. The changes in the family structure are one of these changes. The changes happening in the families directly affect the children. No doubt a child completes his physical and psychological development in his family in the best possible way. A child is an asset in need of care from both mother and father, for love, care and compassion. One of the most important conditions of the child's mental and cognitive health is, of course, the personality is shaped by an ideal family. Today, however, the number of destroyed families is increasing (Yıldırım, 2004). For example, along the last fifteen years the number of divorces though it varies from year to year in Turkey, has increased in a continuous manner. According Turkish Statistical Institute (TurkStat) data, the number of divorces that took place in 2016, increased by approximately 72.92% compared to the year 2001. At the same time, TurkStat data show that divorce is a common problem in all marriage periods (changing between less than 1 year to more than 26 years). Research conducted abroad shows that parents of four out of every ten children are divorced before they reach adulthood (Tartari, 2015). Therefore, the purpose of this study is to examine the relationship between post-divorce adaptation, self-concept and personality characteristics in divorced family children.

Although the researchers are unanimous about the reasons for the divorce, researches consistently agree on the negative effects of divorce on family members in childhood, youth and adulthood (Albertini and Dronkers, 2009; Amato, 2000, 2014; Amato and Keith;1991; Babalis, Tsoli, Nikolopoulos and Maniatis, 2014; Bernardi and Radl, 2014; Bierman, Fazio and Milkie, 2006; Çivitci, Çivitci and Fiyakalı, 2009; Gähler and Garriga, 2013; Lansford, 2009; Nazli, 2009; Ozguven, Ekici, Argun and Dilek, 2014; Riggio, 2001, 2004; Riggio and Valenzuela, 2011; , 2015). According to a study quoted by Nazli (2009), it was found that divorced individuals were more likely to show mental health disorders between 3 to 5 times compared to married individuals. Babalis et al. (2014) reported that divorced children had significant differences in behavior problems and school performance compared to children in nuclear families and divorce could negatively affect the emotional development of children. As a result of the literature review in which examining impacts of divorce on short and long-term adjustment of children, Lansford (2009) reported that divorced family children may face problems of internalizing and externalizing disorders, problems in social relations, and low academic achievement. Demir-Dagdas et al. (2017) stated that divorce experience in children may cause problems in family relations and educational gains of

children and divorce may cause mental health problems in children. Bernardi and Radl (2014) examined the effect of divorce on long-term educational outcomes of children in fourteen countries and found that divorced family children had a significantly lower probability of graduating from university compared to children living with families.

In comparative studies, it has been reported that divorced family children tend to rate themselves have a lower rate of self-behavior, have lower cognitive skills, have more intense anxiety, and have lower social support perceptions compared to children raised in normal families (Amato, 2000; Amato and Keith, 1991; Özgüven, 2001; Özgüven et al., 2014). In a meta-analysis study comparing divorced family children with children from married families, Amato and Keith, (1991) found that divorced family children tend to be more sad, angry, anxious, feeling worthless and separation anxiety than children from married families. Similar findings were found in studies conducted with divorced adolescents. For example, Çivitci et al. (2009) found that adolescents who grow up in fragmented families have more loneliness and lower life satisfaction compared to adolescents who grow up in unbroken families. Størksen et al. (2005) reported a four-year longitudinal study of adolescents who had had divorce with adolescents who did not experience divorce, compared to adolescents with divorced family children after divorce, higher anxiety and depression, lower subjective well-being, found that there were lower self-esteem and more school problems. In a study comparing students who have never experienced any divorce experience with young adult college students, Riggio and Valenzuela (2011) found that divorce is associated with unhealthy father child relationships. In another study, Riggio (2001) found that adults who had experienced divorce during their childhood or adolescence had less positive feelings towards children in adulthood. As a result, studies comparing divorced and non-divorced individuals show that divorced children may experience problems in mental health, educational attainment and social relations.

Method: A cross-sectional research design was used to investigate the relationship between child adjustment to divorce, personality traits and self-concept in divorced family children who are continuing their education in elementary or middle schools (L. Cohen, Manion and Morrison, 2007).

Participants of this study consisted of 147 primary and secondary school students whose parents were divorced. They were selected using convenience sampling from Samsun province. through There were 87 (59%) female and 60 (41%) male students. The ages of the students ranged from 9 to 12, with a mean age of 10.31 (SD: 1.03).

The level of self-concept was measured by the Piers-Harris Self-Concept Scale (Piers, 1969) and the personality traits measured with a comprehensive list of personality traits and child adjustment to divorce assessed with Portes, Lehman and Brown

(1999)'s The Child Adjustment Inventory. A personal information form was also used to give information about participants' sociodemographic characteristics.

All statistical analyses were performed using SPSS 23. Pearson's correlation analysis was used to investigate the association between self-concept, child adjustment to divorce and personality traits. Multiple regression analysis was used to examine the predictors of child adjustment to divorce using self-concept and personality traits as independent variables. Preliminary analyses were performed to ensure no violation of the assumption of normality, linearity, heteroscedasticity, and multicollinearity. A significance level of $p < .05$ used in all statistical analyses.

Results: The scores of child's adjustment to divorce were weakly and positively correlated with self-concept ($r = .27, p < .01$) and good-natured ($r = .18, p < .05$) personality traits, while it was weakly and negatively correlated with anxious ($r = -.26, p < .01$) arrogant ($r = -.23, p < .01$), vindictive ($r = -.16, p < .05$), unscrupulous ($r = -.21, p < .05$) and bully ($r = -.20, p < .05$) personality traits.

Multiple regression analysis was performed to determine to what extent child's adjustment to divorce was predicted by personality traits and self-concept. The results of the regression analysis change statistics are shown in Table 3 and the results of the regression analysis are shown in Table 4.

Regression model that was developed to determine how well adjustment to divorce was predicted by self-concept, and personality traits was statistically significant ($F(8, 138) = 6.78, p < .001, R = .53, R^2 = .28, R^2_{adj} = .24$). The model had a high effect size. As shown in Table 4, self-concept ($\beta = .16, t(138) = 2.06, p < .05$) and good-natured ($\beta = .27, t(138) = 3.48, p < .001$) personality traits were positively predicted to child's adjustment to divorce scores while, anxious ($\beta = -.23, t(138) = 2.88, p < .01$) and patient ($\beta = -.24, t(138) = 3.22, p < .01$) personality traits were negative predictors of child's adjustment to divorce. On the other hand, vindictive ($\beta = -.12, t(138) = 1.53, p > .05$), arrogant ($\beta = -.13, t(138) = 1.76, p > .05$) and bully ($\beta = -.06, t(138) = .70, p > .05$) personality traits were not significant predictors of child's adjustment to divorce.

Discussion & Conclusion: Divorce is a very difficult process for most of the children. The child who is trying to cope with the worries, concerns, uncertainties, and insecurity that the divorce may bring needs to know the factors which facilitate and complicate this process. In this study, the relationship between adjustment to divorce, self-esteem and personality traits of divorced parents' children was examined. A research study among students with divorced parents was conducted. Study results suggested that the students who had a negative self-concept in this sample had a low level of adjustment to divorce and the students with a positive self-concept had a high adjustment to divorce. These findings support a limited number of previous research findings in the literature. For example, Arifoğlu et al. (2010) conducted a study on

divorced family children between 9 and 12 years of age. Similarly, Arifoğlu et al. (2010) observed that students with a positive self-concept had higher levels of adjustment and social support. At the same time, a meta-analysis study by Amato and Keith (1991) found that subjective well-being and self-esteem were positively correlated with post-divorce adjustment. The self-concept of the person includes evaluations of social, family, academic, physical and self. Individuals with a positive self-concept tend to be feeling good about themselves, have positive relationships, have a positive self-esteem, and tend to perceive themselves as academically successful (Bracken and Susan, 2003). Therefore, it may be easier for them to adapt to sudden changes in family life. In this way, they can deal with the negative effects of divorce more easily, and this does not affect their lives significantly.

In this study, students who have difficulty in adjustment to divorce have perceived themselves as anxious, malignant and patient individuals. In the literature, no national research has been found in which personality traits and adjustment to divorce were examined among elementary and secondary school students. However, Amato and Keith (1991) and Amato (2014) reported that individuals who have difficulty in adjustment to divorce often experience depression and anxiety feelings. This may lead to more intense anxiety about the future of divorced family children. At the same time, it was found that divorced family children considered themselves to be malignant children. In the literature, the process of giving meaning to the behavior of the person himself or someone else is referred to as citation (Kizgin and Dalgin, 2012). One of the most accepted theories in attribution theories is Heider's Causal Attribution Theory. According to this theory, people tend to relate the causes of behavior to individual or environmental factors. If a person loads the causes of events on environmental factors, he/she does not hold himself responsible for the positive or negative effects of behavior. If a person loads behavior on personal factors (self), he may hold himself responsible for this behavior (Kağıtçıbaşı, 2013). The divorce event, although this event develops outside of the child's own behavior, children with difficulties to adjustment to divorce may tend to see themselves as a cause of divorce. Therefore, children can see themselves as responsible for divorce and they can evaluate themselves in this way.